

УДК 342.6

ПОДАТКОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ

Скороход Ігор Володимирович,
кандидат юридичних наук, здобувач
(Міжрегіональна академія управління
персоналом, м. Київ, Україна)

У статті на основі вивчення теорії права й аналізу чинного законодавства визначено особливості сучасної податкової безпеки України. Визначено концепцію податкової безпеки України. Дано визначення мети податкової безпеки України. Наголошується, що податкові органи не мають достатніх можливостей для захисту податкової інформації, не мають відповідного програмного забезпечення, а головне, податкові органи не знають, як боротися з такими злочинами, не мають відповідних навичок. Виявлено, що створення ефективної системи податкової безпеки передбачає чітке визначення джерел потенційної загрози, а також наявних і необхідних ресурсів для їх нейтралізації. Ризик породжується об'єктивно існуючими невизначеностями, конфліктами, відсутністю інформації під час оцінювання, прийняттям рішень, неоднозначністю прогнозів, змінами як у навколишньому середовищі, так і в самій системі, еволюційно-трансформаційними процесами, відсутністю часу для наукового обґрунтування значень економічних і фінансових показників і підтримки прийняття рішень. Зроблено висновок, що чинне законодавство України не приділяє достатньої уваги питанням податкової безпеки, а стратегічно важливим рішенням цього питання має бути прийняття Концепції податкової безпеки України, яка розкриє основні положення податкової безпеки: цілі, завдання, функції, суб'єкти, податкове планування, відповідальність, податковий контроль. Визначено, що податкова безпека держави – це стан захисту податкових свобод та інтересів податкових органів, чіткість правового регулювання податкових відносин, здатність податкової системи своєчасно виконувати свої функції, адекватно реагувати на виклики, протидіяти ризикам і загрозам зовнішнього та внутрішнього характеру.

Ключові слова: податкова безпека, податкова політика, податкова діяльність, податкові органи, податкова система, ризики, виклики, ефективність, удосконалення.

TAX SECURITY IN UKRAINE

Skorokhod Ihor Volodymyrovych,
Candidate of Juridical Sciences,
External Postgraduate Student
(The Interregional Academy of Personnel
Management, Kyiv, Ukraine)

In the article, on the basis of the study of the theory of law and the analysis of the current legislation, the features of modern tax security of Ukraine are determined. The concept of tax security of Ukraine is defined. Definition of the purpose of tax security of Ukraine is given. It is stressed that tax authorities do not have sufficient opportunities to protect tax information, do not have the appropriate software, and most importantly, tax authorities do not know how to deal with such crimes, they do not have the appropriate skills. It has been discovered that the creation of an effective system tax security provides for a clear definition of sources of potential threat, as well as available and necessary resources to

neutralize them. The risk is generated by objectively existing uncertainties, conflicts, lack of information at the time of evaluation, decision-making, ambiguity of forecasts, changes both in the environment, and in the system itself, evolutionary-transformational processes, lack of time for scientific substantiation of the values of economic and financial indicators, and supporting decision-making. It is concluded that the current legislation of Ukraine does not pay enough attention to the issues of tax security, as well as a strategically important solution to this issue should be the adoption of the Concept of tax security of Ukraine, which will reveal the main provisions of tax security: goals, tasks, functions, subjects, tax planning, responsibility, tax control. It is determined that tax security of the state is a state of protection of tax freedoms and interests of tax entities, clarity of legal regulation of tax relations, the ability of the tax system to fulfill its functions in a timely manner, respond adequately to the challenges, counteract the risks and threats of external and internal character.

Key words: tax security, tax policy, tax activity, tax authorities, tax system, risks, challenges, efficiency, improvement.

Стан захищеності податкових свобод та інтересів суб'єктів податкової діяльності, здатність податкової системи своєчасно виконувати функції, адекватно реагувати на виклики, протидіяти ризикам і загрозам зовнішнього та внутрішнього характеру визначаються як податкова безпека держави.

В Україні податкова безпека є досить нестабільною через постійні реформування, а також сьогодні через великий вплив внутрішньо переміщених осіб. Із 2014 року Україна потрапила до списку країн-лідерів за кількістю примусово переміщених людей через конфлікт на Донбасі та анексію Криму.

Станом на грудень 2015 року країна посідала 8-ме місце після Південного Судану, Нігерії та Ємену згідно з даними IDMC. Міністерство соціальної політики України повідомляє про 1785740 внутрішньо переміщених осіб.

Згідно з даними Міжвідомчого координаційного штабу з питань соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб, за два роки в Україні станом на лютий 2017 року 1 млн. 65 тис. 727 осіб змушені залишити свої домівки і стати внутрішніми переселенцями: 1 млн. 42 тис. 904 людини з окупованих Донецької та Луганської областей і 22 тисячі 353 людини з Криму. Ці підрахунки ґрунтуються на кількості зареєстрованих людей, які подали заяви про допомогу.

Мета статті полягає в дослідженні особливостей сучасної податкової безпеки України й розробленні пропозицій щодо її вдосконалення. На основі поставленої мети в статті необхідно вирішити такі основні завдання: визначити поняття податкової безпеки України; з'ясувати проблеми, які перешкоджають ефективному здійсненню податкової безпеки, та запропонувати їх рішення. Крім того, дослідження дасть змогу оцінити проблеми, які негативно впливають на основні засади реалізації податкової діяльності.

Стаття базується на загальнонаукових методах: індукції, дедукції, аналізу та синтезу, систематичному і структурному підході до вивчення теоретичних і практичних аспектів особливостей сучасної податкової безпеки України.

Проблемами врегулювання податкової безпеки в Україні, організаційної побудови податкової системи, здійснення податкової діяльності займалися такі вчені, як С.В. Адонін, В.Т. Білоус, О.О. Бандурка, О.І. Добровольський, Ю.Б. Іванов, І.С. Луценко, А.Г. Чубенко, І.О. Цимбалюк і багато інших.

Сутність і зміст дефініції «податкова безпека» полягає в розумінні її правової форми, певної взаємодії законних інтересів платників податків і держави в особі податкових органів.

На думку вітчизняних науковців, податкова безпека – це частина фінансової безпеки держави, яка визначається наявністю сформованої податкової системи, оптимальним рівнем оподаткування, що забезпечує достатнє наповнення за рахунок податкових надходжень дохідної частини бюджету для виконання державою своїх функцій, а також розвиток реального сектору економіки та соціальний захист населення [1, с. 36]; податкову безпеку варто розглядати як інтегровану підсистему економічної безпеки, яка впливає на фінансове забезпечення всіх її складників: інноваційно-технологічної, інвестиційної, енергетичної, сировинно-ресурсної, продовольчої, соціальної, експортної, імпоротної та міжнародно-інтеграційної безпеки [2, с. 9]; податкова безпека – це спосіб забезпечення права держави на податкові доходи й характеризує стійкість її наповнення податковими платежами [3, с. 6–9]; податкова безпека – це такий стан податкової системи, який визначає гармонізацію процесу оподаткування та справляння податків за умови ефективного управління ризиками й загрозами, що виникають у податковій сфері, шляхом ужиття необхідних заходів з боку виконавчих органів для задоволення інтересів держави, суспільства та платників податків (суб'єктів господарювання, організацій, населення) [4, с. 246].

Мета податкової безпеки – забезпечення стабільності податкової політики.

На думку вітчизняних науковців, податкова політика – це діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері встановлення і збирання податків і зборів (обов'язкових платежів) (далі – податків), яка реалізується через визначення платників податків та інших обов'язкових платежів, об'єктів оподаткування і ставок податків; видів податків, зборів та інших обов'язкових платежів, що справляються на території України, місцевих податків, зборів та інших обов'язкових платежів; основних принципів надання пільг і звільнення від оподаткування [5, с. 407]; податкова політика – це сукупність правових, економічних та організаційних заходів держави у сфері оподаткування щодо регулювання податкових відносин, за допомогою яких держава встановлює умови оподаткування та які спрямовані на забезпечення надходжень податків до централізованих фондів грошових ресурсів держави і стимулювання економічного зростання за допомогою податкової системи [6, с. 75]; податкова політика держави – це сукупність цілеспрямованих заходів держави щодо науково-методичного, нормативно-правового, інституційно-організаційного, інформаційно-аналітичного, ресурсного забезпечення процесів встановлення та стягнення податків і їх адміністрування, що спрямовані на задоволення потреб та інтересів суспільства, а також реалізацію об'єктивних функцій податків з урахуванням впливу факторів внутрішнього середовища й зовнішніх векторів економічної інтеграції [7, с. 49].

У рамках питання податкової безпеки можна розглядати податкову безпеку платників податків, безпеку податкових органів і податкову безпеку держави.

Створення дієвої системи податкової безпеки передбачає чітке визначення джерел потенційної загрози, а також наявних і необхідних ресурсів для їх нейтралізації. Ризик породжується об'єктивно існуючими невизначеністю, конфліктністю, нестачею інформації на момент оцінювання, прийняття рішень, неоднозначністю прогнозів, змінами як у навколишньому середовищі, так і в самій системі, еволюційно-трансформаційними процесами, нестачею часу для наукового обґрунтування значень економічних і фінансових показників і підтримки прийняття відповідних рішень.

Ризик – це можливість виникнення певної події, настання якої призводить до фінансових чи іншого виду втрат членів і/або учасників платіжної системи. Також у методичних рекомендаціях ДФС України податковий ризик розуміється як вірогідна можливість порушення податкового законодавства, в результаті чого можливі втрати бюджету.

Ризик порушення податкового законодавства може розглядатися за двома аспектами:

- ризик порушення податкового законодавства платниками податків;
- ризик порушення податкового законодавства посадовцями та службовцями податкових органів.

Ризик порушення податкового законодавства платниками податків, державними службовцями інших відомств, природно-кліматичні й соціально-політичні ризики належать до зовнішніх ризиків адміністрування податків. До внутрішніх ризиків належать операційні та організаційно-управлінські ризики [8].

Операційні ризики адміністрування податків характеризуються невизначеністю кінцевого результату здійснення операційних процесів, завданням яких є забезпечення надходження коштів до бюджетів і державних цільових фондів унаслідок можливого впливу (дії) на них об'єктивних і/або суб'єктивних факторів, неефективного управління й порушень податкового законодавства [8].

Організаційно-управлінські ризики адміністрування податків характеризуються можливістю (ймовірністю) впровадження неефективної організаційної структури органів і підрозділів ДФС України, системи прийняття управлінських рішень, планування, цілепокладання, прогнозування, що, у свою чергу, впливає на невизначеність результатів діяльності операційних процесів адміністрування податків [8].

Загрожує податковій безпеці й злам баз даних і виведення з ладу комп'ютерних систем податкових органів, крадіжки інформації відносно платників податків, фінансової звітності, так звані кіберзлочини.

Поняття «кіберпростір» започатковано письменником Вільямом Гібсоном в оповіданні «Палаючий Хром» (1982), під яким він розумів віртуальний простір, у якому циркулюють електронні дані всіх комп'ютерів світу.

Найпоширеніші кіберзлочини у сфері податкової діяльності – це злам баз даних, виведення з ладу комп'ютерних систем, незаконні дії з документами, ухилення від сплати податків і зборів тощо. Так, у зв'язку з хакерською атакою 27 червня 2017 року відключено комп'ютерну мережу податківців, а 8–9 жовтня 2018 року порушено роботу електронного кабінету платника податків та офіційного порталу.

З огляду на те що у сфері податкової діяльності інформація все більше електронізується, не дивно, що цей ризик посідає перше місце серед інших ризиків для податкової безпеки країни. Податкова система вразлива й повинна бути максимально захищена від можливостей втручання в податкові бази кіберзлочинців.

В Україні протидіють кіберзлочинам Державна служба спеціального зв'язку і захисту інформації, Національна поліція України, Національний банк України, Служба безпеки України, проте їхня діяльність охоплює лише власні сфери відповідальності. Цілеспрямовано податкову безпеку в кіберпросторі не забезпечує ніхто.

Податкові органи не мають достатніх можливостей для захисту інформації податкової сфери, не мають відповідного програмного забезпечення, а найголовніше, працівники податкових органів не знають, як боротися з такого роду злочинами, вони не мають відповідних навичок. Незважаючи на те що податківці розуміють недостатність своїх знань і можливостей, завдання набувати цих знань, формувати відповідне фахове середовище не є пріоритетом у стратегічних напрямках розвитку податкової діяльності.

Тобто інноваційні процеси продовжують набирати оберти в життєдіяльності податкової системи, а отже, зміна підходу до підбору та перекваліфікації податкових працівників є надзвичайно важливою можливістю для ефективного забезпечення податкової безпеки.

Загрожує податковій безпеці й величезна кількість пілг, що не надають надходжень до бюджетів, велика кількість збиткових державних підприємств, зростання

податкового боргу, неефективний податковий контроль, недосконале податкове законодавство.

Європейська концепція свободи у сплаті частини податків свідчить про можливість вибрати, на які цілі буде спрямовано гроші платників податків. Така практика діє для деяких податкових систем у Швейцарії, Австрії, Польщі та інших країнах, стосується символічної частини: зазвичай до 1% від суми податку. Мова про те, що людина сама визначає, чи буде витрачена частина її прибуткового податку на освіту, охорону здоров'я або розв'язання соціальних проблем.

Голова Спілки податкових консультантів Леонід Рубаненко із цього приводу сказав: «Така свобода сплати податку дає суспільству й людині впевненість, що вона може прийти й подивитися, де й що стало краще. Чи заклипи вікна у школі? Чи відремонтували в лікарні сходи? У США в разі підвищення податку один музей стає безплатним, щоб показати ефективність роботи системи. Конфесія у Швейцарії визначається з тим, куди сплачується церковний збір» [9].

В Україні проблема вільної сплати податку упирається в проблему адміністрування. Сьогодні близько 40% українців стверджують, що не знають, скільки вони сплачують податків. Такими є дані дослідження рівня податкової грамотності населення, проведеного Українським товариством економічних свобод та ІФАК. Інформація про відрахування в бюджет із зарплати, товарів і послуг від нас приховується. Громадяни не бачать, скільки податків платиться з їхніх зарплат, оскільки весь процес їх сплати покладається на роботодавця, часто без інформування робітника.

Якщо поррахувати, то для погашення всіх податків кожен громадянин України працює 179 днів з 365 днів у календарному році. Тобто для себе в нього залишається 186 днів. 49% доходу кожен громадянин віддає в державу як податок. Для себе залишається 51%.

Проведені опитування Українським офісом ІФАК Institut виявили, що ставок українці не знають, але вважають їх несправедливими: 48% опитаних упевнені, що платять менше ніж 30% податків, ще 17% опитаних вважає, що менше ніж 15%. Хоча лише в ціні товарів ставки податків (ПДВ, акцизи й імпортні мита) коливаються в межах 20–25% (залежно від структури споживання). Навіть поточний, занижений у свідомості українців рівень оподаткування вважає справедливим лише кожен п'ятий, а 34% взагалі не змогли відповісти, скільки податків платять [10].

Жоден українець не готовий добровільно сплачувати 49% свого доходу. Максимум, на що готові, – це 10%.

Отже, Конституційні положення щодо захисту прав і свобод в Україні не діють, принаймні податкових свобод не існує. На нашу думку, це є один із напрямів податкової безпеки, над яким треба ще працювати, створювати гарантії для їх забезпечення.

У чинному законодавстві України недостатньо приділено уваги питанням податкової безпеки. Стратегічно важливим вирішенням цього питання буде прийняття Концепції податкової безпеки України, в якій будуть розкриті основні положення податкової безпеки: цілі, завдання, функції, суб'єкти, податкове планування, відповідальність, податковий контроль.

Отже, з огляду на викладене, стан захищеності податкових свобод та інтересів суб'єктів податкової діяльності, чіткість правового врегулювання податкових правовідносин, здатність податкової системи своєчасно виконувати функції, адекватно реагувати на виклики, протидіяти ризикам і загрозам зовнішнього та внутрішнього характеру визначаються як податкова безпека держави.

Список використаних джерел:

1. Іщенко В.В. Податкова складова фінансової безпеки держави. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. № 37. С. 35–40.
2. Іванов Ю.Б. Податкова безпека: сутність та умови забезпечення. *Економіка розвитку*. 2010. № 2 (54). С. 9–11.
3. Коробов В.В. Финансовая безопасность в системе государственного финансового контроля: автореф. дисс. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.10. Москва, 2010. 18 с.
4. Виклюк М.І. Податкова безпека: дуалістичність економічної природи трактування змісту основних характеристик. *Інноваційна економіка*. 2013. № 5 (43). С. 242–246.
5. Правознавство: підручник / за ред. В.В. Копейчикова. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 736 с.
6. Насипайко Д.С., Кузьмін Є.С., Буряк В.О. Податкова політика України: проблеми та перспективи розвитку. *Наукові записки*. 2011. Вип. 12. Ч. I. С. 74–80.
7. Гаряга Л.О. Структурно-декомпозиційний аналіз економічної природи податкової політики держави. *Фінансовий простір*. 2012. № 1 (5). С. 48–54. URL: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1201/12vdvsad.pdf>.
8. Методи визначення та класифікація податкових ризиків. *Офіційний портал Державної фіскальної служби України*. URL: http://sfs.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/povidomlenia_/2010-povidomlenia/print-59484.html.
9. Податкові свободи: куди підуть податки українців. *Дебет кредит*. URL: <https://news.dtki.ua/taxation/common/39450>.
10. Заблоцький М. До «Дня податкової свободи»: лише 20% українців вважають існуючі податки справедливими. *Українська правда. Блоги*. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/zablodsky/575fb5fba37c2/>.

УДК 349.3

ВИДИ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ

Сокоринський Юрій Володимирович,
кандидат юридичних наук

У статті проаналізовано різні класифікації видів недержавних пенсійних фондів. Досліджуються юридично визначені види недержавних пенсійних фондів. Запропоновано класифікацію недержавних пенсійних фондів, запропонованих різними вченими. Підкреслюється недостатній науковий розвиток недержавного пенсійного забезпечення для формування послідовної правової теорії цього інституту, а також активного розвитку недержавних пенсійних фондів у вітчизняному суспільстві. Обґрунтовано, що нерозуміння різних сторін видів недержавних пенсійних фондів призводить до недостатньої популярності серед населення. На основі аналізу класифікації видів недержавних пенсійних фондів у роботах вітчизняних учених зроблено такі висновки: 1) суттєвою проблемою вітчизняних робіт, присвячених питанню недержавних пенсійних фондів, є те, що автори не розрізняють недержавні пенсійні фонди та інші суб'єкти недержавного пенсійного забезпечення. Відповідно, більшість критеріїв їх розподілу зовсім не пов'язана з недержавними пенсійними фондами, хоча вони можуть бути поширені на такі установи, як банківські установи і страхові організації;